

centes : Ascende in Ramoth Galaad, et vade prospere, et tradet Dominus in manus ¹ regis. Nuntius vero, qui ierat, ut vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens : Ecce sermones prophetarum ore uno bona regi prædicant, sit ergo et sermo tuus similis eorum, et loquere bona. Cui Michæas ait : Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regem, et ait illi rex : Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit : Ascende et vade prospere, et tradet (*Vulg. addunt* eam) Dominus in manus regis. Dixit autem rex ad eum : Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris [h. Quot vicibus interrogabo te, ut non loquaris?] mihi nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait : Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem, et ait Dominus : Non habent dominum [h. domino] isti : revertatur unusquisque in domum suam in pace. T. C. Dixit ergo rex Israel ad Josaphat : Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum? Ille vero addens, ait : Propterea audi sermonem Domini : Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum eccli assistentem ei a dextris et a sinistris, et ait Dominus : Quis decipiet Achab regem Israel [h. non habet], ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujusmodi, et alius alter. Egressus est autem spiritus, et stetit coram Domino, et ait : Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus : In quo? Et ille ait : T. Cl. Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus [h. non habet] : Decipies, et prævaleris : egredere, et fac ita. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum. T. CII. Accessit autem Sedecias filius Chanana, et percussit Michæam in maxillam, et dixit : Mane ergo dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi? Et ait Michæas : Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris. Et ait rex Israel : Tollite Michæam, et maneat apud Amon principem civitatis, et apud Joas filium Amalech, et dicite eis : Hæc dicit rex : Mittite

¹ Idem ms. « in manu ». Hebr. בַּיָּד. Et paulo post « ierat vocare », pro « ut vocaret ». Hebraic. אָרָא, « ad vocandum ».

² Hic Veronensis. ms. tacet ejus, quod neque in

virum [h. non habet] istum in carcerem, et sustentate cum pane tribulationis et aqua angustia, donec revertat [ms. revertor] in pace. Dixitque Michæas : Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait : Audite, populi omnes. Ascendit itaque rex Israel, et Josaphat rex Juda, in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Josaphat : Sume arma, et ingredere prælium, et induere vestibus tuis. Porro rex Israel mutavit habitum (*Vulg. addunt* suum), et ingressus est bellum. Rex autem Syrie præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens : Non pugnabitis contra minorem et majorem quempiam, nisi contra regem Israel solum. Cum ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspecti sunt quod ipse esset rex Israel, et impetu facto pugnabant contra eum, et exclamavit Josaphat. Intellexeruntque principes curruum quod non esset rex Israel, et cessaverunt ab eo. T. CIII. Unus (*Vulg. vir*) autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, et casu percussit regem Israel inter pulmonem et stomachum [h. inter scapulas]. At ille dixit aurigæ suo : Verte manum tuam, et ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus sum. Commissum est ergo prælium in die illa, et rex Israel stabat in curru suo contra Syros, et mortuus est vesperi : stuebat autem sanguis plagæ in sinu curruis, et præco personuit in universo exercitu antequam sol occumberet, dicens : Unusquisque revertatur in civitatem suam [ms. et *Vulg. tacet* suam], et in terram suam [h. in castris dum sol occumberet, dicens : Vir in civitatem suam et in terram suam]. Mortuus est autem rex, et perlatus est Samariam, sepeliruntque regem in Samariam, et laverunt currum ejus² in piscina Samarie, et linxerunt canes sanguinem ejus, et habenas laverunt, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat. Reliqua verba sermonum Achab, et universa quæ fecit, et domus eburnæ quam ædificavit, cunctarumque urbium quæ extruxit nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum³ regum Israel? T. CIV. Dormivit ergo Achab cum patribus suis, et regnavit Ochozias [h. Ahazias] filius ejus pro eo. T. CV. Josaphat vero filius Asa regnare coeperat super Judam anno quarto Achab regis Israel. Triginta quingue

Hebræo resonat.

² Idem ms. « In libro verborum dierum » : qui ejus est proprie titulus libri, supra retentus continuo.

annorum erat cum regnare cepisset, et viginti quinque [h. a...] annis regnavit in Jerusalem : nomen matris ejus Azuba filia Salai [ms. Salai]. Et ambulavit in omni via Asa patris sui, et non declinavit ex ea : fecitque quod rectum erat in conspectu Domini [h. in oculis]. Verumtamen excelsa non abstulit : adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis. Pacemque habuit Josaphat cum rege Israel. Reliqua autem verborum Josaphat, et opera ejus, quæ gessit, et prælia [h. fortitudo], nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Sed et reliquias effeminalorum, qui remanserant in diebus Asa patris ejus, abstulit de terra. Nec erat tunc rex constitutus in Edom. Rex vero [h. non habet] Josaphat fecerat classes in mari [h. Tharsis], quæ navigarent in Ophir propter au-

¹ Nomen « Josaphat », quod tamen in Hebræo reperitur, Veronensis. ms. hic tacet.

MALACHIM LIBER SECUNDUS¹.

T. CVII. Cap. I.—Prævaricatus est autem Moab in Israel, postquam mortuus est Achab. Ceciditque Ochozias [h. Ahazias] per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, et ægrotavit : misitque nuntios, dicens ad eos : Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere quam de infirmitate mea hæc. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten (*Vulg. add. dicens*) : Surge, ascende in occursum nuntiorum regis Samarie, et dicet ad eos : Nunquid non est Deus in Israel ut entis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? T. CVIII. Quam ob rem hæc dicit Dominus : De lectulo, supra quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias. Reversique sunt nuntii ad Ochoziam [h. Ahaziam]. Qui dixit eis : Quare reversi estis? At illi responderunt ei : Vir occurrit nobis, et dixit ad nos : Ite, revertimini ad regem, qui misit vos, et dicitis ei : Hæc dicit Dominus : Nunquid quia

non erat Deus in Israel mitto [ms. mittes] ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Qui dixit eis : Cujus figura et habitus est vir ille², qui occurrit vobis, et locutus est verba hæc? At illi dixerunt : Vir pilosus [h. capillosus], et zona pellicea accinctus [ms. accinctis] renibus. Qui ait : Elias Thesbitus est. Misitque ad eum quinquagenarium principem, et quinquaginta, qui erant cum eo³. Qui ascendit ad eum, sedentem in vertice montis, ait : Homo Dei [h. vir Dei], rex præcepit ut descendas. Respondensque Elias dixit quinquagenario : Si homo [h. vir] Dei sum [h. non habet] ego [ms. tacet ego], descendat ignis de cœlo, et devoret te, et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cœlo, et devoravit eum, et quinquaginta qui erant cum eo⁴. Rursusque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et

edit.) initio capituli subsequentis.

² Tacet Veronensis. ms., « ille » : quæ vox neque resonat in Hebræo.

³ Idem ms., « sub eo », cum Vulgatis. Hebr. præfert « ejus ».

¹ Continuat Veronensis ms. præcedentis libri seriem, non apposita secundi hujus inscriptione, utpote qui, ad Hebraici exemplaris normam, singularem facit librum Malachim, non in duos partitur : quod semel atque iterum supra annotatum est. Videsis tamen infra notam c (co. 783) hu-

quinquaginta cum eo. Qui locutus est [ms. locuti sunt] illi: Homo Dei [h. vir Dei], hæc dicit rex: Postina, descende. Respondens Elias ait: Si homo Dei ego, [h. vir Dei ego] sum, descendat ignis de celo, et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis Dei (*Vulg. tacet Dei*) de celo, et devoravit illum et quinquaginta ejus. T. CIX. Iterum misit principem quinquagenarium tertium, et quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum, et ait: Homo Dei [h. vir Dei], noli despiciere animam meam, et animam servorum tuorum, qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de celo, et devoravit duos principes quinquagenarios primos, et quinquagenos qui cum eis erant: sed nunc obsecro ut miserearis animam meam. Locutus est autem Angelus Domini ad Eliam, dicens [h. non habet]: Descende cum eo ne timeas. Surrexit igitur, et descendit cum eis ad regem, et locutus est ei: T. CX. Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris. Mortuus est ergo iuxta sermonem Domini quem locutus est Elias, et regnavit Joram frater ejus [h. non habet] pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Jude: non enim habebat filium. Reliqua autem verborum Ochozias [h. Ahazias], quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

T. CXI. *Cap. II*. — Factum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in caelum, ibant Elias et Elisæus de Galgalis. Dixitque Elias ad Elisæum: Sede hic, quia Dominus misit me usque Beth-El. Cui ait Elisæus: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque descendissent [ms. descendiisset] Beth-El, egressi sunt filii prophetarum, qui erant Beth-El, ad Elisæum, et dixerunt ei: Nunquid nosti quia hodie Dominus tollet [ms. tollat] do-

minum tuum a te? Qui respondit: Et ego novi: silete. Dixit autem Elias ad Elisæum: Sede hic, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque venissent Jericho, accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Elisæum, et dixerunt ei: Nunquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Et ait: Et ego novi: silete. Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus misit me (*Vulg. ad. usque*) ad Jordanem. Qui ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ferunt igitur ambo pariter, et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt (*Vulg. ad. eos*), qui et steterunt e contra longe²: illi autem ambo stabant super Jordanem. T. CXII. Tollitque Elias pallium suum, et involvit illud, et percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, et transierunt ambo per siccam. Cumque transissent, Elias dixit ad Elisæum: Postula quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar a te [h. postula quod faciam tibi, antequam tollar a te]. Dixitque Elisæus: Obsecro, ut fiat duplex spiritus tuus in me. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: altamen si videris me, quando tollar³ a te, erit tibi quod petisti [h. me tolli a te, erit quod petisti]: si autem non videris, non erit. Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus et equi ignei dividerunt utramque, et ascendit Elias per turbinem [h. in turbine] in caelum: Elisæus autem videbat, et clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, et auriga ejus. Et non vidit eum amplius: apprehenditque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei [h. quod ceciderat super eum]: reversusque stetit super ripam Jordanis, et pallio Eliæ, quod ceciderat ei [h. super eum], percussit aquas⁴, et dixit: Ubi est Dominus Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, et divisæ sunt huc atque illic, et transit Elisæus. Videntes autem eum [ms. et *Vulg. tacet eum*] filii prophetarum qui erant in

« tibi ».

¹ Canon purus est hoc loco, et suo fonti directe respondet. Ceteri mss. cum editis addunt hæc « et non sunt divisæ », quod additamentum marginalis obelus renuntiat. Maur.

— Hic quoque « ei » tacet Veronens. ms. Mox Vulgati plus habent, « percussit aquas, et non sunt divisæ, et dixit, etc. » Denique idem nomen « Dominus » tacet, cum Vulgatis Græcisque veterioribus libris.

¹ Hic ad marginem Veronensis ms. hanc eandem, quæ librum universum descripsit, manus notam apposuit: « Hic finit liber III secundum Septuaginta ». Putare autem malim non suo loco positam, quæ ad precedentis capituli initium spectat; neque enim ullum textum exstare scio, qui ex hoc loco quartum librum exordiat.

² Veronens. ms., « Steterunt contra e longe », fere concinnius.

³ Idem ms. « tollor »: qui et mox prætermittit

Jericho de contra dixerunt: Requievit spiritus Eliæ super Elisæum. T. CXIII. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram, dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possint ire, et quaerere [ms. et *Vulg. requirere*] dominum tuum [h. eant et quaerent dominum tuum], ne forte tulerit eum Spiritus Domini, et proiecirit (*Vulg. add. eum*) in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere. Coeperuntque eum, donec acquiesceret, et diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui cum quassissent tribus diebus, non invenerant. Et reversi sunt ad eum: at ille habitabat in Jericho, dixitque eis: Nunquid non dixi vobis: Nolite mittere? Dixeruntque quoque viri civitatis ad Elisæum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse, domine, perspicis: sed aquas pessimas sunt, et terra sterilis². T. CXIV. At ille ait: Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal. Quod [ms. Qui] cum attulisset, egressus ad fontem aquarum, misit in eum sal, et ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, et non erit ultra in eis mors, neque sterilitas. Sanatæ sunt ergo aquæ usque ad diem hanc, iuxta verbum Elisæi, quod locutus est. T. CXV. Ascendit autem inde Beth-El: cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de oivitate, et illudebant ei, dicentes: Ascende, calve; ascende, calve. Qui cum post se [ms. et *Vulg. tacet post se*] respexisset, vidit eos, et maledixit eis in nomine Domini: egressive sunt duo ursi de saltu et lace-raverunt ex eis [ms. tacet ex eis] quadraginta duos pueros [h. parvulos]. Abiit autem inde in montem Carmeli, et inde reversus est Samariam.

T. CXVI. *Cap. III*. — Joram vero filius Achab regnavit super Israel in Samaria anno octavo decimo Josaphat regis Jude. Regnavitque duodecim annis. Et fecit malum coram Domino [h. in oculis Domini], sed non sicut pater suus et mater: tulit enim statuas [h. titulum] Baal, quas fecerat pater ejus. Verumtamen in peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, adhasit, nec recessit ab eis. Porro Messa rex [ms. Messa] Moab nutriebat pecora multa [h. non habet],

et solvebat regi Israel centum millia agnorum, et centum millia arietum, cum

Cumque mortuus fuisset Achab, prevaricatus est fœdus, quod habebat cum rege Israel [h. prevaricatus est rex Moab in rege Israel]. Egressus igitur rex Joram in die illa de Samaria, recessit³ universum Israel. T. CXVII. Misitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessit a me, veni mecum [h. veniesne mecum] contra eum ad prælium. Qui respondit: Ascendam: qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus: equi mei, equi tui [h. Sicut ego sum, ita et tu, et sicut populus meus, ita et populus tuus, et sicut equi mei, ita et equi tui]. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumææ [h. per viam deserti Idumææ].

CXVIII. Perrexerunt igitur rex Israel, et rex Juda et rex Edom, et circumierunt per [h. non habet] viam septem dierum, nec erat aqua exero itui, et jumentis quæ sequebantur eos [h. quibus sedebant]. Dixitque rex Israel: Eheu! Congregavit nos Dominus [h. Eheu! Quoniam vocavit Dominus] tres reges, ut traderet in manu Moab. Et ait Josaphat: Estne hic propheta Domini, ut deprecemur [h. ut consulamus] Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israel: Est hic Elisæus filius Saphat, qui fundebat [h. fudit] aquam super manus Eliæ. Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israel, et Josaphat⁴, et rex Edom. Dixit autem Elisæus ad regem Israel: Quid mihi et tibi est? Vade ad prophetas patris tui et matris tuæ. Et ait illi rex Israel: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus [ms. manu] Moab? Dixitque ad eum Elisæus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto [h. steti], quod si non vultum Josaphat regis Jude erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem. Nunc autem adducite mihi psaltem. Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, et ait: Hæc dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus [h. Facite torrentem hunc] fossas et [h. non habet fossas]. Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque viam, et alveus [h. torrens] iste replebitur aquis,

¹ Cod. Veronens., « nolite ire », rectius ad Hebræum ואלוהי, et plerisque alios textus.

² Idem ms., « et sterilis », voce intermedia « terra », qui manifestus antiquarii error est, prætermissa.

³ Idem ms. « Egressus est igitur... et recessit ».

Et mox « contra Moab » pro « contra ev... » cum Vulgatis et Hebræo textu.

⁴ Hic quoque ter « Eheu », cum... .gatis repetit Veronens. ms. minus bene.

⁵ Addunt Vulgati « rex Juda », quæ verba Hebræi et Hieronymiane versionis mss. ignorant.

et bibetis vos, et familia vestra, et iumenta vestra. Parumque hoc [h. et leve] est in conspectu [h. inoculis] Domini, insuper tradet etiam Moab in manus vestras [ms. manu vestra]. Et percuetis omnem civitatem munitam, et omnem urbem electam, et universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, et omnem urbem electam, et omnem agrum egregium operietis lapidibus. T. CXIX. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, et ecce aquæ veniebant per viam Edom, et repleta est terra aquis. Universi autem Moabita, audientes quod ascendissent reges, ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, et steterunt in terminis. Primoque mane surgentes, et orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabita: e contra aquas rubras quasi sanguinem, dixeruntque: Sanguis est gladii, pugnaverunt reges contra se [h. non habet] et cæsi sunt mutuo, nunc perge ad prædam, Moab. Perrexeruntque in castra Israel: porro consurgentes Israel percussit Moab: et [ms. et] illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, et percusserunt Moab, et civitates destruxerunt, et omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt, et universos fontes aquarum obturaverunt, et omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent, et circumdata est civitas a fundibulariis, et magna ex parte percussa. Quod cum vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent [ms. irrumpere] ad regem Edom, et non potuerunt. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnatus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum, et facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, et reversi sunt in terram « suam » [h. non habet].

Cap. IV. — Mulier autem quædam de uxoriibus prophetarum clamabat ad Elisum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, et tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum, et ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum

¹ Vacat « tuum » in Veronensi ms. ad Hebraici exemplaris aliorumque librorum normam.

² Forte scriptum habebatur in scholio isto marginali, « in tempore vite; eandem enim scripturæ locutionem annotationibus suis illustrans

sibi. Cui dixit Elisæus: Quid vis ut faciam tibi? Dio mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei [h. nisi lecythus olei] quo ungar. T. CXX. Cui ait: Vado et [ms. et Vulg. tacent et] pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca. Et ingrediare, et claude ostium tuum; cum intrinsecus fueris tu, et filii tui, et mitte inde in omnia vasa hæc, et cum plena fuerint, tolles. Ivit itaque mulier, et clausit ostium super se et super filios suos: illi offerebant vasa, et illa infundebat. Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum. Venit autem illa, et indicavit homini [h. viro] Dei. Et ille: Vade, inquit [ms. add. et], vende oleum, et reddo creditori tuo: tu autem, et filii tui vivite de reliquo. T. CXXI. Facta est autem quædam dies, et transibat Elisæus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum, ut comederet panem, cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam, ut comederet panem. Quæ dixit ad virum suum: Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo cœnaculum parvum, et ponamus ei in eo lectulum, et mensam, et sellam, et candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi. Facta est igitur dies quædam, et veniens divertit in cœnaculum, et requievit ibi. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamiten istam. Qui cum vocasset eam, et illa stetit coram eo, dixit ad puerum suum [ms. tacet suum]: Loquere ad eam: Ecce, sedulo in omnibus ministrati nobis, quid vis ut faciam tibi? Nunquid habes negotium, et vis ut loquar regi, sive principi militia? Quæ respondit: In medio populi mei habito. Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, et vir ejus senex est. Præcepit itaque, ut vocaret eam: quæ cum vocata fuisset, et stetit ad [Vulg. ante] ostium, dixit ad eam: T. CXXII. In tempore isto ², et in hac eadem hora, si vita comes fuerit [h. secundum tempus vite], habebis in utero filium. At illa respondit: Noli, quæso, domine mi, vir Dei, noli mentiri ancilla

sanctus Hieronymus libro qq. Hebraicarum, recitato juxta LXX versu 40, cap. xvii, hæc addit: « Pro hora, vitam legimus in Hebreo, ut sit ordo vel sensus: « Revertar ad te in tempore vite »: quasi dixerit, « si vixero, si fuerit vita comitata: Mart.

tue. Et concepit mulier et peperit filium, in tempore, et in hora eadem, qua dixerat ei Elisæus ¹. Crevit autem puer [h. parvulus]. Et cum esset quædam dies, et egressus isset ad patrem suum, ad messores, ait patri suo: Caput meum, caput meum ². At ille dixit puero: Tolle, et duc eum ad matrem suam. T. CXXIII. Qui cum tulisset, et adduxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, et mortuus est. Ascendit autem, et collocavit eum, super lectulum hominis [h. viri] Dei, et clausit ostium, et egressa vocavit virum suum, et ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, et asinam ut excurram usque ad hominem [h. virum] Dei, et revertar. Qui ait [ms. cum Vulg. add. illi]: Quam ob causam vadis ad eum? Hodie non sunt calendæ, neque sabbatum. Quæ respondit: Pax ³. Stravitque asinam, et præcepit puero: Mina, et propera, ne mihi moram facias in eundo, et hoc age quod præcipio tibi. Profecta est igitur, et venit ad virum Dei in montem Carmeli: cumque vidisset eam vir Dei de contra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa. Vade ergo in occursum ejus, et dic ei: Rectens agitur circa te, et circa virum tuum, et circa filium [h. parvulum] tuum? Quæ respondit: Recte [h. Pax]. Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus, et accessit Giezi, ut amoveret eam. Et ait homo Dei [h. vir Dei]: Dimitte illam, anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus occeavit me [Vulg. a me], et non indicavit mihi. Quæ dixit illi: Nunquid petivi filium a domino meo? Nunquid non dixi tibi: Ne illudas me? T. CXXIV. Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos et tolle baculum meum in manu tua, et vade. Si occurrerit tibi homo [h. vir], non salutes eum, et si salutarerit te quispiam, non respondeas illi, et pones baculum meum super faciem pueri. Porro mater pueri ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, et secutus est eam, Giezi autem præcesserat eos [Vulg. ante eos], et posuerat baculum super faciem pueri, et non erat vox, neque sen-

sus: reversusque est in occursum ejus, et nuntiavit ei, dicens: Non surrexit puer. Ingressus est ergo Elisæus domum, et ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus: ingressusque clausit ostium super se, et [Vulg. et supor] puerum, et oravit ad Dominum: Et ascendit, et incubuit super puerum [ms. eum], posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus, et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri. At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc et illuc, et ascendit, et incubuit super eum, et oscitavit puer septies, aperuitque oculos ⁴. T. CXXV. At ille vocavit Giezi, et dixit ei: Voca Sunamiten hæc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum. Venit illa, et corruit ad pedes ejus, et adoravit super terram, tulitque filium suum, et egressa est, et Elisæus reversus est in Galgala. Erat autem fames in terra, et filii prophetarum habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis [h. Dixitque puero suo]: Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis prophetarum. T. CXXVI. Et egressus est unus in agrum, ut colligeret herbas agrestes: invenitque quasi vitem silvestrem [h. malas, invenitque vitem agrestem], et collegit ex ea colocolynthidas agri, et implevit pallium suum, et reversus concidit in ollam pulmenti, nesciebat enim quid esset. Infunderunt ergo sociis, ut comederent: cumque gustassent de coctione, exclamaverunt, dicientes: Mors in olla, vir Dei. Et non potuerunt comedere. At ille: Aferte, inquit, farinam. Et misit in ollam ⁵, et ait: Infunde turbæ [h. populo] ut [ms. et] comedat. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis [h. mali] in olla. Vir autem quidam venit de Balsalisa [ms. Balsa-Isa] deferens viro Dei panes primitiarum [ms. add. et] viginti panes hordeaceos, et frumentum novum in pera sua [h. et grana spicarum torrida]. At ille dixit: Da populo, ut comedat. Responditque ei ⁶ minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam coram [Vulg. tacet coram] centum viris? Rursum ille: Da, ait, populo, ut comedat: hæc enim dicit Dominus:

¹ Ms. Veronens. « quam dixerat Elisæus », prætermissio cum Vulgatis « ei » intermedio, quod in Hebræo tamen sonat. Rectius autem mox, « egressus est » legit, pro « egressus isset », juxta Hebræum textum וַיֵּצֵא.

² Vulg. plus habent, « Caput meum doleo, caput meum doleo ».

³ Idem ms. « Vale », pro « Pax ». Et שלום qui-

dem, quod est in Hebr. Arabis quoque interpretis reddidit, « Vade ». Minus autem bene Vulgati, « Vadam » pro « Vade », aut « Pax » legitur.

⁴ Addit idem ms. « suos », optime ad Hebræum textum וַיִּפְתַּח טַמְּוֹתָיו Tam « Et ille », pro « At, etc ».

⁵ Plus habent Vulgati libri, « Cumque tulisset, misit in ollam ».

⁶ Iterum juxta Hebr. tacet Veronens. ms. « ei ».

Comedent, et supererit. Posuit itaque coram eis: qui comederunt, et superfuit juxta verbum Domini.

Cap. V. — Naaman autem, princeps militiae regis Syriae, erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriae; erat autem vir fortis et dives, « sed » [h. non habet] leprosus. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, et captivam duxerant de terra Israel puellam parvulam, quae erat in obsequio uxoris Naaman, quae ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria: profecto curasset eam a lepra, quam habet. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nuntiavit ei, dicens: Sic et sic locuta est puella de terra Israel. Dixitque ei rex Syriae: Vade, et mittam litteras [h. librum] ad regem Israel. Qui cum profectus fuisset, et tulisset secum decem talenta argenti, et sex millia aureos, et decem mutatoria vestimentorum, detulit litteras [h. librum] ad regem Israel, in hac verba: Cum acceperis epistolam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua. Cumque legisset rex Israel litteras [h. librum], scidit vestimenta sua, et ait: Nunquid Deus ego sum [h. non habet], ut occidere possim, et vivificare, quia iste misit ad me, ut eurem hominem [h. virum] a lepra sua? Animadvertite, et videte quod occasiones quærat adversum me. Quod cum audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? Veniat ad me, et sciat esse prophetam in Israel. T. CXXVII. Venit ergo Naaman cum equis et curribus [h. curru suo], et stetit ad ostium domus Elisei: misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egredere ad me, et stans invocaret nomen Domini sui, et tangeret manu sua locum leprae, et curaret me. Nunquid non meliores sunt Abana et Pharpar, fluvii Damasci, omnibus aquis Israel¹, ut laver in eis, et munder? Cum ergo vertisset se, et abiret indignans, accesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei:

¹ Hic vero abuldit ab archetypo Hebræo Veronens. ms. tacens nomen « Israel », et paulo post « ego ».

² Idem ms. « Omnibus qui sunt in Israel », subintellige « fluviis », ut recte habet: tametsi

Pater [h. Pater mi], si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia nunc dixit tibi: Lavare, et mundaberis! T. CXXVIII. Descendit, et lavit in Jordane septies juxta sermonem viri Dei, et restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, et mundatus est. Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, et stetit coram eo, et ait: Vere scio quod non sit Deus [Vulg. alius Deus] in universa terra, nisi tantum in Israel. T. CXXIX. Obsecro itaque, ut accipias benedictionem a servo tuo. At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto [h. stetit], quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit. Dixitque Naaman: Ut vis, sed obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum [h. mulorum] de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino. Hoc autem solum est, de quo deprecors Dominum pro servo tuo, quando ingreditur [ms. ingreditur] dominus meus templum Remmon, ut adoret, et illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo [ms. tacet eo] in eodem loco, ut ignoscet mihi Dominus servo tuo [ms. suo] pro hac re [h. nisi Domino]. Et pro hac re ignoscet mihi Dominus servo tuo, quando ingressus fuerit dominus meus domum Remmon, ut adoret ibi, et innisus fuerit super manum meam, si adoravero in domo Remmon, adorante me in eodem loco, ignoscet mihi Dominus servo tuo pro hac re. Qui dixit ei: Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terre perpetue. T. CXXX. Dixitque Giezi puer-viri Dei: Perperit dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quae attulit: vivit Dominus, quia curram post eum, et accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cum vidisset² currentem ad se, desiluit de curru in occursum ejus, et ait: Rectene sunt omnia [h. Nonne pax est]? Et ille ait: Recte. Dominus meus misit me ad te³, dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes [h. pueri] de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, et vestes mutatorias duplices. Dixitque Naaman: Melius est ut accipias duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in

incurrit in oculos antiquarii lapsus.

² Sufficit Veronens. ms. cum Vulgatis « ille ». Hebræus ipsum repetit nomen « Nahaman ».

³ Voculus « ad te », quæ neque in Hebræo sonant Veronens. ms. pretermittit.

duobus saccis, et duplicia vestimenta, et imposuit duobus pueris suis, qui et portaverunt coram eo. Cumque venisset jam [ms. etiam] vespere, tulit de manu eorum, et reposuit in domo, dimisitque viros, et abierunt. Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. T. CXXXI. Et dixit Eliseus: Unde venis [h. non habet], Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam [ms. quaquam]. At ille: Nonne, ait, cor meum in presenti erat, quando reversus est homo [h. vir] de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, et accepisti vestes, ut emas olivela et vineta [Vulg. vineas], et oves, et boves, et servos, et ancillas. Sed et lepra Naaman adhaerebit [ms. aderit] tibi, et semini tuo in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

Cap. VI. — Dixerunt autem filii prophetarum ad Eliseum: Ecce locus in quo habitamus coram te angustus est nobis. Eamus usque ad Jordanem, et tollamus [ms. et Vulg. tollam] singuli de silva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite. Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam. Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jordanem, erdebant ligna. Accidit autem, ut cum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavitque ille, et ait: Eheu¹, domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei [h. vir Dei]: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. T. CXXXII. Præcidit ergo lignum, et misit [h. et jecit] illuc: natavitque ferrum, et ait: Tolle. Qui extendit manum, et tulit [ms. attulit] illud. Rex autem Syriae pugnabat contra Israel, consiliumque inivit cum servis suis, dicens: In loco illo et illo ponamus insidias. T. CXXXIII. Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens: Cave, ne transas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque [ms. tacet itaque] rex Israel ad locum quem dixerat ei vir Dei, et præoccupavit [h. et rapuit] eum, et observavit se ibi non semel neque bis. Conturbatumque est cor regis Syriae pro re hac: et convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis [ms. indicastis] mihi quis proditor mei sit apud regem Israel? Dixitque unus servorum ejus: Nequaquam, domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israel, indicat regi

Israel omnia verba quæcumque locutus fueris in conclavi tuo. Dixitque eis: Ite et videte ubi sit: ut mittam, et capiam eum. Annuntiaveruntque ei: [ms. tacet ei] dicens: Ecce in Dothan. Misit ergo illic equos et currus [h. currum], et robur exercitus: qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus est, viditque exeritum in circuitu civitatis, et equos et currus [h. currum]: nuntiavitque ei [ms. tacet ei], dicens: Eheu, domine mi, quid faciemus? At ille respondit: Noli timere: plures enim nobiscum sunt quam cum illis. Cumque orasset Eliseus, ait: Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, et vidit: et ecce mons plenus equorum, et curruum igneorum, in circuitu Elisei. Hostes vero descenderunt [h. non habet] hostes vero, sed descenderunt] ad eum: T. CXXXIV. Porro Eliseus oravit ad [ms. tacet ad] Dominum, dicens: Percutite, obsecro, gentem hanc excitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei. Dixit autem ad eos Eliseus: Non est hæc via, nec ista est civitas: sequimini me, et ostendam vobis virum quem queritis. Duxit ergo eos in Samariam; cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine, aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt esse se in medio Samariae. Dixitque rex Israel ad Eliseum, cum vidisset eos: Nunquid percutiam eos, pater mi? At ille ait: Non percuties: neque enim cepisti eos gladio et arcu tuo, ut percutias: pone [Vulg. sed pone] panem et aquam coram eis, ut comedant et bibant, et vadant ad dominum suum. Appositaque est eis ciborum magna preparatio, et comederunt et biberunt, et dimisit eos [h. misit eos], abieruntque ad dominum suum, et ultra non venerunt latrones Syriae in terram Israel. Factum est autem post hæc, congregavit Benadad, rex Syriae, universum exercitum suum, et ascendit, et obsidebat Samariam. Factaque est fames magna² in Samaria: et tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars eabi stercoris columbarum quinque argenteis. T. CXXXV. Cumque rex Israel transiret per murum, mulier [Vulg. add. quedam] exclamavit ad eum, dicens: Salva me [h. non habet], domine mi rex. Qui ait: Non

¹ Ter « ehau » cum Vulgatis repetit hic idem ms. atque inferius bis, quod semel rectius in aliis est libris.

² Vocem « magna », refragant Hebræo גדר, idem ms. tacet.

te salvat Dominus: unde te possum salvare? De area, an de torculari? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quae respondit: Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, et filium meum comedemus cras. Coximus ergo filium meum, et comedimus. Dixitque ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quae abscondit filium suum. Quod cum audisset rex, scidit vestimenta sua, et transibat super (Vulg. per) murum. Viditque omnis [h. non habet] populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus. Et ait (Vulg. addit rex): Hæc mihi faciat Deus, et hæc addat, si steterit caput Elisæi filii Saphat super eum hodie. Elisæus autem sedebat in domo sua, et senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum; et antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Nunquid scitis quod miserit filium homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? Videte ergo, cum venerit nuntius, claudite ostium, et non sinatis eum introire [h. et attrite eum in ostio!]: ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est. Adhuc illo loquente cum eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum malum a Domino est; quid amplius expectabo a Domino [h. quid amplius deprecabor Dominum]?

¹ Prima manus scholion istud apposerat hoc modo: «Et stringit eum in ostio», sed alius, aut idem scriptor addidit postea «atterit», supra «stringite». Quod ab emendatore canonis, viro, ut putamus, Hebraice lingue satis perito, ita factitatum credi potest. MART.

² Eadem que universum codicem manus descripsit adnotavit ad hunc locum in libri albo, LXX, «siculum». Tum alia multo recentior hæc addidit: «In Septuaginta vero, habemus modium. Habet siclus pretium. Jacet enim eorum translatio sic, « duo modii hordei siclo uno ». Sed Josephus ix « Antiquitatum » c. 3 dicit, « duo sata hordei siclo uno, satum similitudo duobus ». Satum itaque fert modium unum semis Italianum ». Nos, ad priorem antiquam adnotationem quod attinet, verissime observatum fatemur, LXX «siculum» pro statera posuisse: μέτρον συμμέλλων σίκλου, καὶ δέματρον κριθῶν σίκλου. Quin ipse etiam Hebraeus textus habet שֵׁקֶל, idemque est quod ex veteri versione noster antiquarius et scholastes ex Hebraeo notat. Quod alteram annotationem spectat, falsum est, duobus siclis satum similitudo tradi abs Josepho æstimatum; satis enim hæc ejus manifesta sunt verba: Quemadmodum σίκλου δύο κριθῶν σάτα, ita ὀνήστρα συμμέλλων σίκλου. Jam vero staterem, quo noster interpret

T. CXXXVI. Cap. VII. — Dixit autem Elisæus; Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius * similitudo uno statera [h. siclo] erit, et duo modii hordei statera [h. siclo] uno, in porta Samariae. Respondens unus de duobus [h. respondens dux] super cujus manum rex incubebat, homini Dei [h. viro Dei], ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in caelo, nunquid poterit esse quod loqueris? [h. Ecce Dominus faciet cataractas in caelo. Nunquid poterit esse quod loquitur?] Qui ait: Videbis oculis tuis, et inde non comedes. T. CXXXVII. Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ, qui dixerunt ad invicem: Quid hic esse volumus donec moriamur? Sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur: sive Smanserimus hic, moriendum nobis est: venite ergo et [ms. ut], transfugiamus ad castra Syriae. Si pepercerint nobis, vivemus; si autem occidere voluerint, nihilominus et [ms. tac. et] moriemur. Surrexerunt igitur vesperi [h. mane], et venierunt ad castra Syriae. Cumque venissent ad principium castrorum Syriae, nullum ibidem repererunt. Sigillum Domini sonitum audiri fecerat in castris Syriae, curruum, et eorum exercitus plurimi; dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit ad-

vocabulo utitur, siclo æquivalere notum.

³ Fallitur hoc loco scholastes noster: neque vero aliud habet Hebraeus præter ista: וְהָיָה הַיּוֹם הַהוּא מִדֵּי אֶחָד מִדְּבָרֵי הַיּוֹם, « hahieh haddabar hazze, » id est, « nunquid erit verbum hoc? » Id Hieronymus refert ad decem regis Israel loquentem, et Elisæi prophetantis verba sugillantem. Quare optima hæc est interpretatio: « Si Dominus » (inquit inroculus ille dux) « fecerit etiam cataractas in caelo, nunquid poterit esse quod loqueris? » Hoc est, nunquid poterit esse talis ac tanta rerum abundantia, quam tu, Elisæe, nobis promittis? Restat itaque juxta sensum Hebraeae Scripturae legendum cum Hieronymo in secunda persona « quod loqueris, » et non in prima, « quod loquitur », ut habetur in scholio. Advertat lector idem scholion marginale appositum in fine hujus capituli. MART.

— Falsi arguit suum scholastem hic atque infra ad capituli hujus finem Martianeque ipse. Atque Hebraeus quidem textus pro « quod loqueris », tantum habet « verbum istud », דְּבָרֵי הַיּוֹם, quod referri tamen ad Elisæi personam oportere, series tota orationis evincit. Verum non ex Hebraeo archetypo, sed ex Latina aliqua versione, suas hæc variantes lectione accepisse scholastem, nobis probatum est supra nec uno in loco.

versum nos rex Israel reges Ægyptiorum, et venerunt super nos. Surrexerunt ergo, et fugerunt in tenebris, et dereliquerunt tentoria sua, et equos et asinos in castris, fugeruntque, animas in tantum suas salvare cupientes. Igitur cum venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, et comederunt, et biberunt. Tuleruntque inde argentum, et aurum, et vestes, et abierunt, et absconderunt: et « rursus » [h. non habet] reversi sunt ad aliud tabernaculum, et inde similiter auferentes absconderunt. Dixeruntque ad invicem: Non recte facimus, hæc enim dies boni nuntii est. Si tacerimus et noluerimus nuntiari usque mane, sceleris arguemur: venite, eamus, et nuntiemus in aula regis. Cumque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes: Ivinus ad castra Syriae, et nullum ibidem reperimus hominem (Vulg. hominum), nisi equos et asinos alligatos, et fixa tentoria. Ierunt ergo portarii, et nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus. Qui surrexit nocte, et ait ad servos suos: Dico vobis quid fecerint [ms. fecerunt] nobis Syri: sciunt quia fame laboramus, et idcirco egressi sunt de castris, latitant in agris dicentes: Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, et tunc civitatem ingredi poterimus. Respondit autem unus servorum ejus: Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantum sunt in universa multitudine Israel alii enim consumpti sunt), et mittentes, explorare poterimus. Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex ad (Vulg. in) castra Syrorum, dicens: Ite, et videte. Qui adierunt post eos usque ad Jordanem: ecce autem omnis via plena erat vestibus et vasibus: quæ proiecissent Syri cum turbarentur: reversique nuntii indicaverunt. Et egressus populus diripuit castra Syriae: factusque est modius similitudo statera [h. siclo] uno, et duo modii hordei statera [h. siclo] uno, juxta verbum Domini. Porro rex ducem illum, in cujus manu incubebat [ms. incubuerat], constituit ad portam: quem conculcavit turba in introitu

portæ * [h. populus in porta], et mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum. Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei statera [h. siclo] uno erunt, et modius similitudo statera [h. siclo] uno, hoc eodem tempore eras, in porta Samariae: quando responderat dux « ille » [h. non habet] viro Dei, et dixerat: Etiamsi Dominus fecerit cataractas in caelo, nunquid poterit fieri quod loqueris [h. Ecce Dominus faciet cataractas in caelo? Nunquid poterit esse quod loquitur]? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, et inde non comedes. Evenit ergo ei sicut predictum fuerat, et conculcavit eum populus in porta, et mortuus est.

Cap. VIII. — Elisæus autem locutus est ad mulierem, cujus vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu et domus tua, et peregrinare ubique repereris: vocavit [ms. vocabit] enim Dominus famam, et venit super terram septem annis. Quae surrexit et fecit juxta verbum hominis Dei [h. viri Dei]: et vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philistin diebus multis [h. septem annis?]. Cumque finiti essent anni septem, reversa est mulier de terra Philistin, et egressa est ut interpellaret regem pro domo sua et pro agris suis [h. agro suo]. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia magna que fecit Elisæus. Cumque ille narraret regi quomodo mortuum suscitasset (al. suscitaret), apparuit mulier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua et pro agris suis [h. agro suo]. Dixitque Giezi: Domine mi rex, hæc est mulier, et hic filius ejus, quem suscitavit Elisæus. Et interrogavit rex mulierem: quæ narravit ei. Deditque ei rex cunuchum unum, dicens: Restitue ei omnia que sua sunt; et universos redditus agrorum [h. agris], a die qua reliquit terram usque ad presens. T. CXXXVIII. Tunc quoque Elisæus Damasum, et Benadad rex Syriae ægrotabat: nuntiaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc. Et ait rex ad Azael: Tolle tecum [h. in manu tua]

¹ Addit Veronensis ms. « regi », quod habet nedomum ἢ Hebraeus textus לְבַיְתֵךְ, sed etiam Vulgati libri.

² Pro verbis « in introitu portæ », Hebraicum exemplar tantum habet « in porta » בֵּשַׁרְיֵי Veronensis. ms. tantum « in introitu ». Fortasse alterutrum abundare Latino interpreti nostro, nec plane immerito, videbatur.

³ Verba Hebraica שֵׁבַע שָׁנִים, « seba sanim, et septem annos, et multos annos » significant nam « seba » sive « sebae », interpretatur « septem », vel « juramentum » vel « saturitas ». Saturitas autem annorum, quæ non resonat in Latino sermone, multorum dierum spatia denuntiat. Bene ergo Hieronymus « seba sanim » hic et dies multos, et septem annos Latine reddidit. MART.

munera, et vade in occursum viri Dei, et consulo Dominum per eum, dicens: Si evadere [h. Si vivere] poterō de infirmitate mea hac? Ivi igitur Azael in occursum ejus, habens secum [h. in manu sua], munera et omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumque stetisset coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te dicens: Si sanari [h. Si vivere] poterō de infirmitate mea hac? Dixitque ei [ms. tac. ei] Eliseus: Vado, et dic ei: Sanaberis [h. Vives]: porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur: stetitque cum eo, et contrabatus est ad suffusionem vultus: levitique vir Dei. Cui Azael ait: Quare dominus meus flet? At ille respondit [Vulg. dixit]: Quia scio que facturus sis filius Israel mala. Civitates [h. munitiones] eorum munitas igitur succendes, et juvenes [ms. jumenta] eorum interficies gladio, et parvulos eorum elides, et pregnantas divides. Dixitque Azael: Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? T. CXXXIX. Et ait Eliseus: Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore. Qui cum recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suum. Qui ait ei: Quid tibi dixit Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: Recipies [h. Vives] sanitatem¹. T. CXL. Cumque venisset dies altera, tulit stragulum, et infudit aqua, et expandit super faciem ejus: quo mortuo, regnavit Azael pro eo. T. CXL. Anno quinto Joram filii Achab regis Israel, et Josaphat regis Juda, regnavit Joram filius Josaphat rex Juda. Triginta duorum erat annorum cum regnare cepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem. Ambulavitque in viis regum [ms. regis] Israel, sicut ambulaverat domus Achab: filia enim Achab erat uxor ejus: et fecit quod malum est coram Domino [h. in oculis Domini]. Noloit autem Dominus disperdere Judam, propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, et filius ejus cunctis diebus. In diebus ejus recessit [h. prævaricatus est] Edom, ne esset sub Juda, et constituit sibi regem. Venitque Joram Seira, et omnes cur-

rus cum eo: et surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumdederant, et principes curruum, populus autem fugit in tabernaculā suā. Recessit [h. Prævaricatus] ergo Edom ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc recessit [h. prævaricatus] et Lobna in tempore illo. T. CXLII. Reliqua autem sermonum Joram, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Et dormivit Joram cum patribus suis, sopitusque est cum eis in civitate David, et regnavit Ahazias filius ejus pro eo. Anno duodecimo Joram filii Achab regis Israel, regnavit Ahazias filius Joram regis Judæ. Viginti duorum annorum erat Ahazias cum regnare cepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Athalia, filia Amri regis Israel. Et ambulavit in viis domus Achab: et fecit quod malum est coram Domino [h. in oculis Domini], sicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit. T. CXLIII. Abiit quoque eum Joram filio Achab, ad præliandum contra Azael regem Syriæ in Ramoth [ms. Ramath] Galaad, et vulneraverunt Syri Joram: qui reversus est, ut curaretur, in Jezrael, quia vulneraverat eum Syri in Rama [Vulg. Ramoth] præliantem contra Azael regem Syriæ. Porro Ahazias filius Joram, rex Juda, descendit invisere Joram filium Achab in Jezrael, quia ægrotabat ibi².

T. CXLIV. Cap. IX. — Eliseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, et ait illi: Accinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei hanc in manu tua, et vade in Ramoth Galaad. Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filii Namsi [h. filium Josaphat filium Namsi], et ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, et introduces interius cubiculum. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israel: Abiit ergo adolescens puer propheta [h. puer puer propheta] in Ramoth Galaad, et ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus³ sedebant, et

ait: Verbum mihi ad te, o princeps. Dixitque Jehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, o princeps. Et surrexit et ingressus est cubiculum [h. domum]: at ille fudit oleum super caput ejus, et ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Uuxi te regem super populum Domini Israel, et percuties domum Achab domini tui, ut [Vulg. et] oleiscar sanguinem servorum meorum prophetarum, et sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel. Perdamque omnem domum Achab: et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum et novissimum [h. derelictum] in Israel. Et dabo domum Achab, sicut domum Jeroboam filii Nabat, et sicut domum Bassa filii Abia. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrael, nec erit qui sepeliat eam⁴ [h. non habet]. Aperuitque ostium et fugit. Jehu autem egressus est ad servos domini sui: qui dixerunt ei: Rectene sunt omnia [h. Num pax est]? Quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem [h. virum], et quid locutus sit? At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc et hæc loentus est mihi, dicens [ms. et ait]: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israel, Festinaverunt itaque et unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub [h. subter] pedibus ejus, in similitudinem tribunalis, et cecinerunt tuba, atque dixerunt: Regnavit Jehu. T. CXLV. Conjuravit [h. et rebellavit] ergo Jehu filius Josaphat filii Namsi contra Joram: porro Joram obsederat Ramoth Galaad: ipse et omnis Israel, contra Azael regem Syriæ: et reversus fuerat, ut curaretur in Jezrael propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Azael regem Syriæ. Dixitque Jehu: Si placet vobis, nemo egredietur profugus de civitate, ne vadat, et nuntiet in Jezrael. Et ascendit, et profectus est in Jezrael. Joram enim ægrolabat ibi, et Athazia [ms. Ahazias] rex Juda descenderat ad visitandum Joram. Igitur speculator qui stabat super turrem Jezrael, vidit globum Jehu venientis, et ait: Video ego globum. Dixitque Joram: Tolle currum, et mitte in occursum eorum, et

dicat vadens: Rectene sunt omnia [h. Num pax]? Abiit igitur, qui ascenderat currum [h. equum] in occursum ejus, et ait: Hæc dicit rex: Paucata sunt omnia [h. Num pax est]? Dixitque [ms. add. ei] Jehu: Quid tibi et paci? Transi, et sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens: Venit nuntius ad eos, et non revertitur. Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, et ait: Hæc dicit rex: Num pax est? Et ait Jehu: Quid tibi et paci? Transi, et [ms. tac. et] sequere me. Nuntiavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos et non revertitur: est autem inaccessus Jehu filii Namsi, præceps enim graditur. Et ait Joram: Junge currum [h. non habet]. Junxitque [ms. Junxeruntque] currum ejus, et egressus est Joram rex Israel, et Athazia rex Juda, singuli in curribus suis, egressive sunt in occursum Jehu, et invenerunt eum in agro Naboth Jezraelitis. Cumque vidisset Joram Jehu dixit: Pax est, Jehu? At ille respondit: Quæ pax? Adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, et veneficia ejus multa vigent. Convertit autem Joram manum suam [h. manus suas], et fugiens ait ad Ahaziam: Insidia⁵, Ahazia. T. CXLVI. Porro Jehu tendit arcum manu, et percussit Joram inter scapulas [h. brachia]: et egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo. Dixitque Jehu ad Badacer⁶ duce[m]: Tolle, projice eum in agro Naboth Jezraelite: memini enim quando ego et tu sedentes in curru [h. in curribus junctis] sequebamur Achab patrem hujus, quod Dominus unus hoc levaverit super eum, dicens: Si non pro sanguine Naboth, et pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc igitur tolle, et projice eum in agrum, juxta verbum Domini. T. CXLVII. Ahazias autem rex Juda, videns hoc [h. non habet], fugit per viam domus horti, persecutusque est eum Jehu, et ait: Etiam hunc percute [ms. percutit] in curru suo: et percusserunt eum⁷ in ascensu Gaber [h. Gur], qui est juxta Jebllaam: qui fugit in Mageldo, et mortuus est

¹ Veronens. ms., « Recipies », propius Græco *αἰγιῶν*. Hebr. secundam personam cum editis Latinis præfert. Mox idem ms. « sagulum » habet pro « stragulum », quod non improbo. Addit nota marginalis antiqua, « opertorium »: tum multo recentior manus: « Alii stragulum », scilicet opertorium lecti regalis mira variatæ contextum vel « sagulum », breve opertorium rudi lana dispositum.

² Tacet Veronens. ms. τὸ « ibi »: pro quo est in Hebræo *נְתִיב*. « ipse ».

³ Emendator canonis delet verbum « illuc », et hoc modo restituit lectionem juxta Hebræum: « Et ingressus est, et ecce principes exercitus, etc. » Sed nolimus has sequi castigationes propter allatam supra rationem. MARX.

— Hic quoque τὸ « illuc » ms. Veronens. tacet quæ vox neque in Hebræo, neque aliis est libris,

præter Vulgatos Latinos. Sed et emendator canonis, quem Martinianus vocat, suo illam e codice expuxit.

⁴ Veronens. ms. vocem « insidia » hic repetit, quam ceteri libri omnes reticent.

⁵ Nomen istud secundum punctuationem Massoreticam proximam emendatum in canone legitur, « Bedear ». Ceteri omnes ms. codices primam

retinent lectionem, nempe « Badaecer » aut « Badaecer ». Ita quoque scriptum reperies apud Hieronymum libro nominum Hebræicorum. MARX.

⁶ Verba « et percusserunt eum », Veronens. ms. non habet, idque ipsum est novum germanicis sui textus, sive Hieronymianæ, quam exhibet, versionis argumentum. Nam neque Hebræus textus, neque illi pressius hærens Chaldaicus, sen-

ibi. Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum [h. non habet], et tulerunt in Jerusalem: sepelienturque (Vulg. add. eum) in sepulcro cum patribus suis in civitate David. Anno undecimo Joram filii Achab, regnavit¹ Ahazias super Judam, venitque Jehu in Jezrael. Porro Jezabel, introitu ejus audito, depinxit oculos suos sibi², et ornavit caput suum, et respexit per fenestram ingredientem Jehu per portam, et ait: Nunquid pax potest esse Zamri, qui interfecit dominum suum [h. num pax est Zamri, qui interfecit dominum suum] ? T. CXLVIII. Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, et ait: Quæ est ista³ [h. Quis est meus] ? et inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi. At ille dixit eis: Præcipitate eam deorsum. Et præcipitave-

rent eam, aspersusque est sanguine paries, equorum ungulæ conculcaverunt eam⁴. Cumque ingressus [ms. ingressus] esset, et (Vulg. ut) comederet, et biberet, ait: Ite, et videte⁵ maledictam illam, et sepelito eam: quia filia regis est. Cumque essent ut sepelirent eam, non inveniunt nisi calvariam, et pedes, et summas manus. Reversique nuntiaverunt ei [ms. tac. ei]. Et ait Jehu: Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens: In agro Jezrael comedent canes carnes Jezabel, et erunt carnes Jezabel sicut sterces super faciem terræ [h. agri] in agro Jezrael, ita ut prætereuntes dicant: Hæcine est illa Jezabel [h. non dicant hæc est illa Jezabel⁶] ?

Cap. X. — Erant autem Achab septuaginta filii

quam et Vulgati Latini libri preferunt, historiae veritate dissentiat. « Anno scilicet undecimo Joram filii Achab, cum esset Ahazia rex Juda, venisse Jehu in Jezrael ». Nam hoc Joram anno in consortium regni accitum fuisse Ahaziam constans est interpretum sententia, quam non nisi insequenti duodecimo, rerum positus sit, ut ex præcedentis capituli versu 25 liquet.

² B regione hujus vocis in Veronenis ms. alio notatum est, eadem illa que codicem universum descripsit manu, « callibles », quam vocem, ex his vetustate litteris, sui parte truneratorat opinor, ac velim integre scriptam ab amarusensi « calliblefaro »: est enim « calliblepharon », Græco καλλιβλεφαρον, oculorum medicamen, quod Plinius lib. xxii, cap. 6, tradit. Ea fortassis voce pro « stibio » vetus Latinus interpretis ante Hieronymum, usus est.

³ Hebraice מי אתי, « mi itti, mi, quis mecum quis » ? Hieronymus sensum Scripturæ reddidit: « Quæ est ista » ? LXX verbis adherensit hoc loco. Τις ἐστὶς. « Quæ es tu » ? quasi esset in Hebræo מי אתי, « mi ath », cum tamen habeat אתי, more Syrorum. Porro אתי « illi » ponitur sæpius עמי, « immi », id est, « mecum »: hinc scholasticus, « quis est mecum » ? MAR.

⁴ Veron. ms. « equorum ungulæ qui conculcaverunt eam », quod Arabico interpreti magis adheret, quam cæteri.

⁵ Idem ms. « bibissetque, ait, ite, videte, etc. ».

⁶ Sensum expressit Hieronymus, scholasticus autem verborum tenacissimus litteræ adherensit cum omnibus aliis interpretibus, qui constanter reddunt, « ut non dicant, hæc est Jezabel ». In Hebræo scriptum est ואתי זאת זיזבל, « aser lo iomeru zoth Jezabel », id est, « ut non dicant: Hæc Jezabel ». Quæ in hoc sensu acci-

in Samaria: scripsit ergo Jehu litteras [h. libros], et misit in Samariam, ad optimates civitatis [h. Jezrael], et ad [ms. tac. et ad] majores natu, et ad nutritios Achab, dicens: Statim ut acceperitis litteras has [h. librum], qui habetis filios domini vestri, et currus, et equos, et civitates firmas, et arma, eligite meliorem, et eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri (Vulg. add. et eum) ponite super solium patris sui, et pugnet pro domo domini vestri. Timuerunt illi vehementer, et dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, et quomodo nos valebimus resistere ? Miserunt ergo præpositus domus et præfectus civitatis (Vulg. præpositi et præfecti), et majores natu, et nutritii ad Jehu, dicentes: Servi tui sumus, quæcumque jussoris faciemus, nec constituemus nobis¹ regem [h. nobis virum]: quæcumque tibi placeant, fac. T. CXLIX. Rescripsit autem eis litteras [h. librum] secundo, dicens: Si mei estis, et obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, et venite ad me hac eadem hora cras in Jezrael. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur. Cumque venissent litteræ [h. liber] ad eos, tulerunt filios regis, et occiderunt septuaginta viros, et posuerunt capita eorum in cophinis, et miserunt ad eum in Jezrael. Venit autem nuntius, et indicavit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad [ms. tac. ad] duos acervos juxta introitum portæ usque mane. Cumque diluxisset, egressus est, et stans dixit ad omnem populum: Justi estis; si ego conjuravi [h. rebellavi] contra dominum meum, et interfeci eum, quia percussit omnes hos ? Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super dominum Achab, et Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Elie. Percussit igitur Jehu omnes qui reliqui erant de domo Achab in Jezrael, et universos optimates ejus, et notos, et sacerdotes, donec non remaneret ex eo reliquia. Et surroxit, et venit in Samariam. T. CL. Cumque venisset ad cameram [h. caulas] pastorum in via, inveniit fratres Ahazie regis Juda, dixitque ad eos: Quinam estis vos ? At illi responderunt: Fratres Ahazie su-

mus, et descendimus ad salutandos filios regis et filios [ms. tac. filios] reginas. Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cum comprehendissent vivos, jugularunt eos in cisterna juxta cameram [h. caulas], quadraginta duos viros, et non dereliquit [ms. reliquerunt] ex eis quemquam. Cumque abisset inde, invenit Jonadab filium Rechab in occursum sibi, et benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid esset cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo ? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei² manum suam. At ille levavit eum ad se in currum; dixitque ad eum: Veni mecum, et vide zelum meum pro Domino. Et impositum curru suo, duxit in Samariam. Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum [h. ad interactionem], juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam. Congregavit ergo Jehu omnem populum, et dixit ad eos [ms. eum]: Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius. T. CLI. Nunc igitur omnes prophetas Baal, et universos servos ejus, et cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me; nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal; quicumque defuerit non vivet. Porro Jehu faciebat hoc insidiosè, ut perderet [ms. et Vulg. disperderet] cultores Baal. Dixit autem: Sanctificate diem [h. octum] solemnem Baal. Vocavitque, et misit in universos terminos Israel, et venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt templum [h. domum] Baal: et repleta est domus Baal, a summo usque ad summum. Dixitque his [h. ei] qui erant super vestes³: Proferite vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt [h. protulit] eis [ms. ei] vestes. Ingressusque est Jehu, et Jonadab filius Rechab, templum [h. domum] Baal, et ait cultoribus Baal: Perquirite, et videte, ne quis forte vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint soli servi Baal. Ingressi sunt igitur, ut facerent victimas et holocausta: Jehu autem præparaverat sibi foris octoginta viros, et dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius. T. CLII. Factum est ergo, cum

pienda sunt, quasi Gallicæ diceremus: « Et ceux qui passeront ne diront-ils pas: Est-ce là cette Jezabel » ? MAR.

² Quod minime animadvertit scholasticus, vacat in Hebræo, « nobis »: quæ vox et in Veronenis. ms. desideratur. Mox habet minori numero, « Quodcumque tibi placet ». Hebræus ad verbum,

« Bonum in oculis tuis ».

³ Iterum cum Hebræo ms. Veronenis. « ei » voculam prætermittit.

⁴ Minori numero quod ex parte scholasticus notat, Hebræus habet et Veronenis. ms. « Ei qui erat super vestes ».

completum esset holocaustum, precepit Jehu militibus et ducibus suis: Ingreddimini, et percute eos, ut nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii, et projecerunt milites et duces, et ierunt in civitatem templi [h. domus] Baal, et protulerunt statuam [h. titulos] de fano Baal, et combusserunt, et comminuerunt eam. Destruerunt quoque eadem Baal, et fecerunt in ea [ms. et Vulg. pro ea] latrinas usque in diem hanc. Delevit itaque Jehu Baal de Israel. Verumtamen a peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit [ms. fecerat] Israel, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Beth-El, et in Dan. Dixit autem Dominus ad Jehu: Quia studiose fecisti quod rectum erat, et placebat in oculis meis, et omnia quae erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Porro Jehu non custodivit, ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo: non enim recessit a peccatis Jeroboam, qui peccare fecerat Israel. In diebus illis cepit Dominus tedere super Israel, percussitque eos Azazel in universis finibus Israel, a Jordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad, et Gad, et Ruben, et Manasse, ab Aroer, quae est super torrentem Arnon, et Galaad, et Basan. T. CLIII. Reliqua autem verborum Jehu, et universa quae fecit, et fortitudo ejus, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Et dormivit Jehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria: et regnavit Joahaz [ms. Joachaz] filius ejus pro eo. Dies autem, quos regnavit Jehu super Israel, viginti et octo anni sunt, in Samaria.

Cap. XI. — Athalia vero mater Ahaziae, videns mortuum filium suum, surrexit et interfecit omne semen regium. Tollens autem Josaba filia regis Joram, soror Ahaziae, Joas filium Ahaziae, furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, et nutricem ejus, de triclinio: et abscondit eum a facie Athaliae, ut non interfice-

retur. Eratque cum ea in domo Domini clam sex annis: porro Athalia regnavit super terram. T. CLIV. Anno autem septimo misit Joiada, et assumens centuriones, et duces, et milites, introduxit ad se in domum Domini, pepigitque cum eis foedus: et adjurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis: et precepit illis, dicens: Iste est [ms. tacet est] sermo, quem facere debetis: Tertia pars vestrum introat sabbato, et observet excubitum domus regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur [ms. Sir]; et tertia pars sit ad portam, quae est post habitaculum scutariorum [h. cursorum], et custodietis excubitum domus [h. excubitum Domini...] Messa. Duae vero partes e vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circum regem. Et vallabitur eum, habentes arma in manibus vestris; si quis autem ingressus fuerit septem templi, interficiatur: critisque cum rege introeunte et egrediente. Et fecerunt centuriones juxta omnia quae preceperat eis [h. non habet] Joiada sacerdos: et assumens singuli viros suos qui ingrediebantur sabbato, cum his qui egrediebantur e sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem. Qui dedit eis hastas et arma regis David, quae erant in domo Domini. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua, a parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris et aedis, circum regem. Produxitque filium regis, et posuit super caput ejus diadema, et testimonium: feceruntque eum regem, et unxerunt: et plaudentes manu, dixerunt: Vivat rex. Audivit autem Athalia vocem currentis populi: et egressa ad turbas [h. ad populum] in domum Domini, vidit regem stantem super tribunal juxta morem, et cantores et tubas [h. tibias] propter eum, omnemque populum terrae letantem, et canentem tubis [h. tibis]: et scidit vestimenta sua, clamavitque: Conjuratio, conjuratio [h. Rebello, rebellio]! Praecipit autem Joiada sacerdos centurionibus, qui erant super exercitum, et ait eis: Educite eam extra concepta

uno verbo tria illa reddidit.

¹ Iterum cum Vulgati idem ms. « in templum Domini »: est autem in Hebraeo בית.

² Pressius Hebraeo עלי Veronens. ms. Vulgati-que libri, « super eum ».

³ Vocem « propter », obelo ad marginem posito, jugulat Veronens. antiquarius, eique substituit « juxta ».

⁴ Idem ms. et Vulgati tacent « Sacerdos », quod tamen in Hebraeo nomen additum est ברוך.

¹ Voculam « ut » nesciunt cum Hebraeo textu Veronens. ms. et Vulgati alii libri.
² Ms. Veronens., « centuriones et milites », praetermissis voculis « et duces », quas neque Vulgati Latini alii libri retinent. Hebraeus habet לכרי וצבאותיהו, « principes centurionum duces, et cursores », tamen ut prior illa trium verborum circumlocutio « centuriones » iuno verbo significet. Sic veteres Graeci interpr. Aquila τοὺς ἀρχοντας τῶν ἑκκωντάων, « principes centuriarum »; Symmachus τοὺς ἑκκωντάρχους

templi, et quicumque secutus eam fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos: Non occidatur in templo [h. domo] Domini. Imposueruntque ei manus, et impegervnt eam per viam introitus equorum juxta palatium [h. domum] et interfecta est ibi. Pepigit igitur Joiada foedus inter Dominum, et inter regem, et inter populum, ut esset populus Domini, et inter regem et populum. Ingressusque est omnis populus terrae templum [h. domum] Baal, et destruxerunt aras ejus, et imagines contriverunt valide: Matthan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari [h. altarihus]. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini. Tulitque centuriones, et Caerethi et Phelethi legiones, et omnem populum terrae [h. Tulitque centuriones, et cursores, et duces, et omnem populum terrae], deduxeruntque regem de domo Domini: et venerunt per viam portae scutariorum [h. cursorum] in palatium [h. domum regis], et sedil super thronum regum. Letatusque est omnis populus terrae, et civitas conquievit. T. CLV. Athalia autem occisa est gladio in domo regis. Septemque annorum erat Joas, cum regnare coepisset.

Cap. XII. — Anno septimo Jehu, regnavit Joas: quadraginta annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Sebia [ms. Sebaj] de Ier-Sabee. T. CLVI. Fecitque Joas rectum coram Domino [h. in oculis Domini] cunctis diebus, quibus docuit eum Joiada sacerdos: Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim [ms. tac. enim] populus immolabat, et adolebat in excelsis incensum. Dixitque Joas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctuarii, quae illata fuerit in templum [h. domum] Domini a preterentibus, quae offertur pro pretio animae, et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum [h. domum] Domini, accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum,

et instaurent sartatecta domus, si quid necessarium viderint instauratione. T. CLVII. Igitur usque ad vicesimum tertium annum regie Joas, non instaurentur sacerdotes sartatecta templi. Vocavitque rex Joas Joiadam pontificem et sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauretis [ms. instaurastis] templi [h. domus]? Nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi [h. domus] reddite eam. T. CLVIII. Prohibitique sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo, et instaurare sartatecta domus [h. nisi ad instaurenda sartatecta domus]. Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, et posuit illud juxta altare ad dextram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quae deferabatur ad templum [h. domum] Domini. Cuique viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, et pontifex, effundebantque et numerabant pecuniam, quae inveniebatur in domo Domini: et dabant eam juxta numerum atque mensuram, in manu eorum qui praerant cementariis domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, et in cementariis his, qui operabantur in domo Domini, et sartatecta faciebant: et in his, qui edebant saxa, et ut emerent ligna, et lapides, qui excidebantur, ita ut implecter instauratio domus Domini, in universis quae indigebant expensu ad muniendam domum. Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydrae templi [h. domus] Domini, et fuscinae, et thuribula, et tubae [h. tibias] et [ms. tac. et] omne vas aureum et argentuum, de pecunia quae inferebatur in templum Domini. His enim qui faciebant opus, dabatur ut instaurent templum [h. domus] Domini. T. CLIX. Et non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecu-

¹ Denuo cum Vulgati Veronens. ms. « sanctorum » pro « sanctuarii ». Hebraeus ad verbum habet « sanctitatum ».

² Ad Veronens. ms., tum Vulgatorum fidem, « in » particulam, quam hic Martianus praeposuerat, exponimus. Suffragatur Hebraea phrasim, et Symmachi Graeca versio, δέξιμενον ἐπισκευῆς, « quod indiget reparatione ».

³ Fallitur scholiastes, Hebraeus enim non habet illam exceptionem; sed particulam connexivam juxta quam ita legendum est: « Et prohibiti sunt sacerdotes, ut non acciperent pecuniam a populo et ne instaurent sartatecta domus ». Huic lectioni consentiunt omnes alii interpretes

contra scholiastem nostrum, qui nec satis attendebat sermonis consequentiam; nam ex superiori versiculo manifestum apparet, ni fallor, sacerdotes prohibitos fuisse et ab accipienda pecunia, et ab instauratione jam dicta, sive postea ab officio hujus instaurationis, quod non sine seculia perfuncti videbantur. MART.

— Scholiasten castigat Martian. ipse, quod non attendit sermonis consequentiam, illamque velit exceptionem esse, quae connectendi est tantum particula וְלִכְלִי. Nobis quia de ejus lectionibus videntur, dictum est supra pluribus. Ceterum de loci hujus sensu, adito, si lubet, interpretes.

niam ut distribuere eam artificibus, sed [h. quia] in fide tractabant eam. T. CLX. Pecuniam vero pro delicto, et pecuniam pro peccatis, non inserant in templum [h. domum] Domini, quia sacerdotum erat. Tunc ascendit Azael rex Syriæ, et pugnabat contra Geth, cepitque eam: et direxit faciem suam ut ascenderet in Jerusalem. Quamobrem tulit Joas rex Juda omnia sanctificata, que consecraverat [ms. conservaverat] Josaphat, et Joram, et Abazias, patres [ms. pater] ejus, reges Juda, et que ipse obtulerat: et universum argentum [h. aurum], quod inveniri potuit in thesauris templi [h. domus] Domini, et in palatio regis [h. domo regis]: misitque Azaeli regi Syriæ, et recessit ab Jerusalem. Reliqua autem sermonum Joas, et universa que fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? T. CLXI. Surrexerunt autem servi ejus, et conjurarunt [h. et rebellaverunt] inter se, percusseruntque Joas in domo Mello in descendens Sela. Jozachar namque filius Semath, et Jozabad filius Somer, servi ejus, percusserunt eum, et mortuus est; et sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David, regnavitque Amasias filius ejus pro eo.

T. CLXII. Cap. XIII. — Anno vicesimo tertio Joas filii Ochozæ regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israel in Samaria decem et septem annis. Et fecit malum coram Domino [h. in oculis Domini], secutusque est peccata Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel: non declinavit ab eis. Iratusque est furor Domini contra Israel, et tradidit eos in manu Azael regis Syriæ, et in manu Benadad filii Azael, cunctis diebus. Deprecatum est autem Joachaz faciem Domini: et audivit eum Dominus: vidit enim angustiam Israel, quia attriverat eos rex Syriæ: et dedit Dominus Israeli salvatorem, et liberatus est de manu Syriæ: habitaveruntque filii Israel in tabernaculis suis sicut heri et nudius tertius. Verumtamen non recesserunt a peccatis domus Jeroboam, qui peccare fecit Israel: in [Vulg. sed in] ipsis ambulaverunt [h. ambulavit]: siquidem et locus permansit in Samaria. Et non sunt derelicti Joachaz de populo nisi quinquaginta equites, et decem currus¹, et decem millia peditum: interfecerat [h. perdidit] enim eos rex Syriæ, et redegerat quasi pulverem in tritura area [h.

¹ Ducentos pro decem currus supputat Veronens. liber: haud scio tamen ex quo textu, quoque auctore fecerit; que enim plus ceteris habet

non habet]. Reliqua autem sermonum Joachaz, et universa que fecit, sed [Vulg. lac. sed] et fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? T. CLXIII. Dormivitque Joachaz cum patribus suis, et sepeliverunt eum in Samaria: regnavitque Joas filius ejus pro eo. Anno tricesimo septimo Joas regis Juda, regnavit Joas filius Joachaz super Israel in Samaria sedecim annis, et fecit quod malum erat [ms. et Vulg. est] in conspectu Domini [h. in oculis Domini]: non declinavit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel: in ipsis ambulavit. T. CLXIV. Reliqua autem sermonum Joas, et universa que fecit, sed et fortitudo ejus, quomodo pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Et dormivit Joas cum patribus suis: Jeroboam autem sedit super solium ejus. Porro Joas sepultus est in samaria cum regibus Israel. T. CLXV. Elisæus autem ægrotabat infirmitate, qua et mortuus est; descenditque ad eum Joas rex Israel, et lebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Israel, et auriga ejus. Et ait illi Elisæus: Affer arcum, et sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, et sagittas, dixit ad regem Israel: Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Elisæus manus suas manibus regis, et ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Elisæus: Jace sagittam. Et jecit. Et ait Elisæus: Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam: percussitque Syriam in Aphec, donec consumas eam [h. usque ad consummationem]. Et ait: Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursus dixit ei: Percute jaculo [h. non habet] terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stetit, iratus est contra eum vir Dei, et ait: Si percussisses quinquies aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consummationem: nunc autem tribus vicibus percussit eam. T. CLXVI. Mortuus est ergo Elisæus, et sepelierunt eum. Latrunculi quoque de Moab venerunt in terram in ipso anno. Quidam autem sepelientes hominem [h. virum], viderunt latrunculos, et proiecerunt cadaver [h. virum], in sepulchrum Elisæi.

Quod ambulavit [h. Et ambulavit], et teligit ossa Elisæi, et revixit homo [h. vir], et stetit su-

Arabica versio, decem tantum alios superaddit, numeratque « viginti ».

per pedes suos. Igitur Azael rex Syriæ afflixit [h. attrivit] Israel cunctis diebus Joachaz: et misertus est Dominus eorum, et reversus est ad eos propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, Isaac, et Jacob, et noluit disperdere eos, neque projicere penitus, usque in presens tempus. Mortuus est autem Azael rex Syriæ, et regnavit Benadad filius ejus pro eo. Porro Joas filius Joachaz tulit urbes de manu Benadad filii Azael, quas tulerat de manu Joachaz patris sui jure prelii, tribus vicibus percussit eum Joas, et reddidit civitates Israel.

T. CLXVII. Cap. XIV. — Anno secundo Joas filii Joachaz regis Israel, regnavit Amasias filius Joas regis Juda. T. CLXVIII. Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset: viginti autem et novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem. Et fecit rectum coram Domino [h. in oculis Domini], verumtamen non ut David pater ejus. Juxta omnia, que fecit Joas pater suus, fecit: nisi hoc tantum quod excelsa non abstulit [h. verumtamen excelsa non sunt ablata]: adhuc enim populus immolabat, et adolebat [Vulg. add. incensum] in excelsis. T. CLXIX. Cumque obtinisset regnum, percussit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum: filios autem eorum, qui occiderant, non occidit, juxta quod scriptum est in libro legis Mosi, sicut præcepit Dominus, dicens: Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus: sed unusquisque in peccato suo morietur. Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia, et apprehendit Petram in prelio, vocavitque nomen ejus Jecethel [ms. Jecethel], usque in presentem diem. Tunc misit Amasias nuntios ad Joas filium Joachaz, filii Jehu regis Israel, dicens: Veni, et videamus nos. Remisitque Joas rex Israel ad Amasiam regem Juda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum que est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestie saltus que sunt in Libano, et conculcaverunt carduum [h. Transivitque bestia agri, que est in Libano, et conculcavit carduum]. Percutens invaluisti super Edom, et sublevavit te cor tuum: contentus esto gloria, et sede in domo tua: quare provocas malum, ut

ocidas tu et Juda tecum? Et non acquievit Amasias. T. CLXX. Ascenditque Joas rex Israel, et viderunt se, ipse et Amasias rex Juda, in Beth-Sames oppido Jude. Percussusque est Juda coram Israel, et fugerunt unusquisque in tabernacula sua. Amasiam vero regem Juda, filium Joas filii Ochozæ, cepit Joas rex Israel in Beth-Sames, et adduxit eum in Jerusalem, et interrupit murum Jerusalem, a porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis. Tulitque omne aurum, et argentum, et universa vasa, que inventa sunt in domo Domini, et in thesauris regis [h. et in thesauris domus regis], et obsides, et reversus est in Samariam. Reliqua autem verborum Joas que fecit, et fortitudo ejus qua pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? T. CLXXI. Dormivitque Joas cum patribus suis, et sepultus est in Samaria cum regibus Israel, et regnavit Jeroboam filius ejus pro eo. Vixit autem Amasias filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz regis Israel, quindecim² annis. Reliqua autem sermonum Amasie, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda? Factaque est contra eum conjuratio [h. rebellio] in Jerusalem: at ille fugit in Lachis. T. CLXXII. Miseruntque post eum in Lachis, et interfecerunt eum ibi. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in civitate David. Tulit autem universus populus Judæ Azariam annos natum sedecim, et constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia. Ipse edificavit Elah [ms. Achilam], et restituit eam Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis. T. CLXXIII. Anno quinto decimo Amasie filii Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israel in Samaria, quadraginta et uno anno, et fecit quod malum est coram Domino [h. in oculis Domini]. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel. T. CLXXIV. Ipse restituit terminos Israel, ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amathi prophetam³ [h. in manu servi sui Jonæ filii Amathi prophetæ], qui erat de Geth [h. de Geth

¹ Hic quoque multo auget numerum Veronens. ms. qui « viginti quinque » annos pro « quindecim » Joæ tribuit. Refragantur autem libri alii omnes. Similis infra occurrit annorum exaggeratio, cujus ibi causam investigamus.

² Vox חֲמִישִׁים, « hannabi », in Hebræo ambigua est, et referri potest ad Joam, vel ad Amathi patrem ejus. Omnes mss. codices Latini legunt, « filium Amathi prophetam ». Emendator canonis posuit in textu, « filium Amathi propheta »,